

De draagbare revolutie

19 februari 2011

De Amerikaanse socioloog Sherry Turkle onderzoekt de verhouding tussen mensen en technologie. In haar boek 'Alone Together' beschrijft ze hoe mobiele telefoons en computers mensen veranderen. 'Angst is het ontbrekende begrip.'

De techno-Freud

Sherry Turkle (1948, New York) is professor 'sociaal onderzoek van techniek'. Vijftien jaar geleden geloofde zij nog dat het digitale tijdperk bevrijdend zou zijn: op internet kon men zijn eigen identiteit bepalen. In haar nieuwe boek komt zij daarop terug. Turkle interviewde ondermeer tieners en twintigers, die zich juist opgesloten voelen in hun internetpersonages op Facebook, MSN of Twitter.

Door Margriet Oostveen

Socioloog en klinisch psycholoog Sherry Turkle (62), hoogleraar in de Sociologie van Wetenschap en Technologie aan het prestigieuze Massachusetts Institute of Technology (M.I.T.), onderzoekt daar al ruim dertig jaar hoe technologie menselijk gedrag en denken vormt.

Turkle stond bekend als een optimist. Toen zij bijvoorbeeld in haar boek *Life on the Screen* uit 1995 beschreef hoe de grens tussen alledaagse en virtuele werelden begon te vervagen, zag zij dat als een bevrijding: online zouden mensen kunnen zijn wie ze willen zijn, onbelast door omstandigheden. „Wat ik niet voorzag”, zegt Turkle, „was wat het zou betekenen dat we die digitale wereld al snel overal met ons mee naartoe zouden kunnen nemen.” Zij noemt dat de 'draagbare revolutie'.

Daarover gaat haar nieuwe boek, *Alone Together. Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. En het is opvallend somber. „Techno-groupies zijn daar boos over en doen nu alsof ik vreemd ga”, zegt Turkle. „'Wij maakten je beroemd, wij zetten je op de cover van *Wired magazine* en nu ga je er vandoor' is hun redenering. Maar ik ben nog steeds niet tegen technologie. Ik vind alleen dat je niet kritiekloos de permanente aanwezigheid moet toejuichen van een technologie, die geen respect heeft voor traditionele, heel bruikbare grenzen.”

Zij interviewde de afgelopen vijftien jaar honderden kinderen, adolescenten en volwassenen over hun leven via computers, internet, mobiele telefoons en smartphones als BlackBerry's en de iPhone. Opgroeien in permanent bereik blijkt de eerste generatie die het overkwam, teleur te stellen. Zij voelen zich juist gevangen in hun Facebook-profiel en

geketend aan een onophoudelijke stroom van tekstberichtjes. Zij snakken naar ongedeelde aandacht.

Alone Together wordt in Amerika veel besproken, omdat het over een onbehagen gaat dat bij meer mensen lijkt te kriebelen, sinds zij zich in onophoudelijke bereikbaarheid tot elkaar moeten zien te verhouden. „Wij zijn toch multitaskers”, vroeg de komiek Stephen Colbert in zijn tv-show quasi-defensief aan Turkle. „Zo gaan we de Chinezen verpletteren!”

Dit is de paradox die Turkle ontrafelt: om digitaal te kunnen zijn, al is het maar om even e-mail te checken, zonderen mensen zich af, ieder op zijn eigen computerscherm of mobieltje. Amerikanen hebben minder vrienden dan ooit, schrijft zij: een kwart heeft niemand om belangrijke dingen mee te bespreken, een verdubbeling sinds 1985. „We hebben onze verwachtingen van andere mensen inmiddels zo geminimaliseerd, dat we ons toch volkomen alleen kunnen voelen. Het is tijd op de technologie haar plaats te wijzen.”

We praten bij haar thuis, een mooi oud *rowhouse* in het centrum van Boston, waar de eerste verdieping is ingericht als ontvangstruimte. Houten vloeren, Perzisch tapijt en hier en daar een foto van haar enig kind Rebecca (19), die net een studie aan Harvard is begonnen. Rebecca stuurt soms tekstberichtjes en weigert haar moeder te ‘bevrienden’ op Facebook. Soms belt Turkle haar dochter heel kort op: „Gaat het goed? O okee, dag!”

Alleen even de klank van haar stem, zegt Turkle. Om te horen hoe het echt gaat, kan zij niet zonder.

Turkle laat in haar boek nauwgezet zien hoe we, als gevolg van de draagbare revolutie, minder moeite gingen doen voor het onderhouden van relaties met echte mensen. Hoe we mensen nu vaak als voorwerpen behandelen: „Voorwerpen, die je in de wacht kunt zetten”, zegt Turkle. „Als ik jouw volgende vraag lastig vind, dan kan ik jou bijvoorbeeld even uitschakelen door mijn telefoon te pakken en wat berichtjes te checken.”

Alone Together doet denken aan *Bowling Alone*, het boek waarin de Amerikaanse politicoloog Robert D. Putnam in 1995 aantoonde hoe Amerikanen zich steeds meer isoleerden van familie, vrienden, van burens en van democratische groeperingen.

Dacht u aan Putnam toen u uw titel koos?

„Ja, mijn boek is in zekere zin bedoeld als het digitale *Bowling Alone*.”

Ik vertel Turkle wat ik kort voor ons gesprek zag, nota bene op een bowlingbaan, tijdens een kinderfeestje in Washington, DC. Een jongetje van acht had zijn iPod Touch meegenomen en als hij even niet aan de beurt was, ging hij zitten bowlen op zijn scherm. Hij sprak niet met de andere kinderen.

Mij lijkt het een opmerkelijk toeval, maar Turkle zegt: „Dat ken ik van een bowlingfeestje voor een vijftienjarige. Tijdens feestjes voor vijftienjarigen komt er altijd een moment waarop iedereen plotseling naar huis wil, omdat jongens en meisjes zich op die leeftijd samen nog zo ongemakkelijk voelen. Dat moment is niet leuk, maar je werkt je er doorheen, en daarna heeft iedereen wat geleerd. Nu pakken alle tieners hun iPhone om op Facebook te gaan. Zo ging het pijnlijke ogenblik voorbij. Maar er was ook niets opgelost.”

Alone Together bevat tragikomische scènes, zoals waar Turkle op M.I.T. met haar studenten de internetontmoetingsplaats Chatroulette onderzoekt. Ze projecteert de website op een fors scherm in haar collegezaal, waar iedereen prompt live kan vaststellen hoe die middag alle mannen op Chatroulette hun penis tonen. Als er uiteindelijk toch een paar aangeklede heren in beeld komen en Turkle opgelucht een gesprekje begint, is het antwoord: „Dag, oude vrouw!”. En weg zijn ze. Zo gaat dat, op Chatroulette.

Turkle noemt dit het ‘objectificeren’ van mensen. Haar lange lijst van voorbeelden is grotendeels alledaags, en daarom verontrustend. Jongeren beschrijven bijvoorbeeld hoe zij een ‘RL-gesprek’, zoals zij een *real life* gesprek noemen, vaak al snel tekstend voortzetten: in

tekstberichtjes kun je beter een imago *faken* en je kunt er abrupt mee ophouden als de conversatie lastig wordt. Tieners vinden telefoongesprekken te enerverend, omdat ze niet weten hoe ze moeten afronden. Ze voelen zich dan verlaten.

Veel kinderen vertelden Turkle over angst en verlatenheid. Hun ouders, verdiept in hun smartphones, groeten niet na school, verzenden tekstberichten achter het stuur, negeren hen in de speeltuin. Kinderen en tieners voelen zich het vaakst in de wacht gezet.

De snelst groeiende groep van Facebookgebruikers is 35 tot 44 jaar, schrijft u.

„Jouw generatie, ja. Jullie bevinden je in de slechtst mogelijke positie: bevangen door alle nieuwe mogelijkheden online en voortdurend verleid. Jullie checken de hele dag e-mail of Facebookpagina's of Twitteraccounts. En jullie hebben ook de kinderen in de leeftijdsgroep die daar het meeste last van heeft.”

En gaan die ons later nadoen?

„Jouw kinderen zullen jouw fouten niet willen maken. Zij zullen waarschijnlijk verstandiger met hun computers omgaan dan jij.”

Waarom check ik eigenlijk zo vaak mijn e-mail?

„De mensen die ik heb geïnterviewd gebruiken in hun antwoord op de vraag wat ze voortdurend naar het internet trekt, bijna allemaal hetzelfde woord. En dat is 'hoop'. Online kan je leven plotseling veranderen. Daar kan je iets nieuws overkomen. Jij krijgt er per e-mail je opdracht voor dit interview. Ik kan er op Amazon opzoeken hoe mijn boek verkoopt. *Online is where the good things will come.*”

Communicatie wordt online gesimplificeerd, laat Turkle zien. Zij beschrijft bijvoorbeeld hoe e-mail de complexe zaken van een advocaat eenvoudiger maakte dan hij zelf eigenlijk nog verantwoord vindt: om snel antwoord op zijn e-mails te krijgen, houdt hij zijn vragen tegenwoordig liever simpel, ook als dat de werkelijkheid geen recht doet.

Het telefoongesprek sterft intussen uit, stelt Turkle vast, en daarmee de stem als natuurlijk instrument voor het genuanceerd uitdrukken van emoties. Amerikanen nemen vaak de telefoon al niet meer op, en als ze het wel doen verwachten ze ten minste een noodsituatie. Er zijn nu apps die zelfs voicemail als tekst weergeven.

De behoefte om emoties te delen, laat Turkle zien, stijgt intussen omgekeerd evenredig. Amerikaanse jongeren versturen nu gemiddeld 3.000 tekstberichtjes per maand, een aantal dat nog stijgt. En dat meestal niet voor inhoudelijke boodschappen, maar om gevoelens door te geven.

Jongeren willen hun gevoelens à la minute in tekstberichtjes met een ander delen, blijkt uit uw boek. Ze beschouwen dat als een 'emergency' en als de ontvanger niet prompt reageert, slaat de eenzaamheid toe.

„Ik deel mijn gevoelens, dus ik ben. Dat is zuiver narcisme, want narcisme is het nodig hebben van anderen om compleet te zijn. Als je zo leeft, gebruik je mensen uiteindelijk als reserveonderdelen van jezelf. Dat zie ik veel.”

Jongeren teksten hun ouders ook zo'n twintig keer per dag. U vindt dat zorgelijk.

„Ik waarschuw: misschien zegt niemand meer dat je raar bent omdat jij je moeder twintig keer per dag een tekstberichtje stuurt, nu iedereen het doet, maar dat betekent nog niet dat je niet onderzocht moet worden.”

Twintig jaar geleden zou zo'n kind rijp zijn voor de psycholoog, zegt Turkle. „Het is de taak van adolescenten om zich los te maken van hun ouders. Maar wij prijzen ons gelukkig met een technologie die dat helpt voorkomen. Daar gaan we een prijs voor betalen.”

Ik moest aan het succes van populistische politici denken. Kiezers beschouwen hen misschien ook als een reserveonderdeel van zichzelf?

„Dat is interessant. Ik heb daar nog niet over nagedacht, maar inderdaad: dat is de volgende stap in mijn betoog.”

Turkle vertelt dat het ook tijdens etentjes met andere professoren gewoon is geworden dat iedereen zijn telefoon naast zijn bord legt. „Dan vraag ik voor de grap of er soms een epistemologische noodtoestand wordt verwacht. En dan zeggen ze: ‘Er kan iets met mijn kind zijn’. Maar is hun kind ziek? Nee. Dát is nieuw.”

U geeft er in uw boek een verklaring voor: 9/11.

„Voor de Amerikaanse adolescenten van nu was dat een keerpunt. Op 9/11 zijn niet alleen in New York, maar in heel Amerika kinderen veiligheidshalve opgesloten in de kelders van hun scholen. Mijn eigen dochter, toen negen jaar, zat hier in Boston vijf uur lang vast in de schoolkelder, en het enige dat haar werd verteld was dat „slechte mensen New York hadden aangevallen”. Zij heeft familieleden in New York. Vijf uur lang kon zij mij niet bereiken en ik haar niet.

Mijn oppas in Washington, nu achttien, vertelde dat ook. En zij zegt verder alles van die dag te zijn vergeten.

„Omdat het een traumatiserende ervaring was. In mijn interviews bleek dat 9/11 een soort irrationele vastberadenheid heeft veroorzaakt onder zowel ouders als kinderen: het voornemen om nooit meer onbereikbaar te zijn. In Amerika is 9/11 overweldigend van invloed geweest op de bereidheid van ouders om mobiele telefoons voor jonge kinderen te kopen.”

Veel zomerkampen, schrijft Turkle, nemen de telefoons van kinderen bij binnenkomst in beslag. En veel ouders geven hun kind daarom twee telefoons mee: één om in te leveren, één om stiekem toch bereikbaar te zijn.

Deze technologie helpt ons toch vooruit, zullen mensen zeggen. Kijk naar Tunesië, Egypte.

„Dat ontkent ook niemand. De revolutie in Egypte heeft alleen niets te maken met mensen die zitten te sms'en op een begrafenis.”

Turkle verzet zich dan ook tegen „de sfeer van triomfalisme” rond technologie. „Angst maakt deel uit van de draagbare revolutie, en toch is het vaak het ontbrekende begrip als we erover praten.”

Terwijl ouders naar hun BlackBerry grijpen – hun kind zit immers óók te teksten – zijn die kinderen vaak opgelucht als hun wordt gevraagd de telefoon even weg te leggen om eens te praten. Turkle wijdt een hoofdstuk aan ‘De nostalgie van de jeugd’. Ongedeelde aandacht en privacy blijken voor jongeren begrippen uit het verleden.

De ongedeelde aandacht willen ze terug. Sommigen beginnen daarom zelfs weer brieven te schrijven.

Hoe kunnen volwassenen hen helpen?

„Meestal komt het gewoon neer op goede manieren: geen telefoons aan tafel, in de speeltuin, in de auto of in gezelschap.”

En privacy? In *Alone Together* beschouwen jongeren hun privacy als reddeloos verloren, en dat vinden ze angstwekkender dan wel wordt gedacht. „Ze geven wél om

privacy”, zegt Turkle. „Ze begrijpen alleen de regels niet.” Wie leest nog de steeds veranderende gebruiksvoorwaarden van zijn Facebook- en Gmail- en Apple-account?

De Amerikaanse kinderen van 9/11 groeiden op met Facebook en zijn nu oud genoeg om te studeren. Daar is de strijd om de beste plaatsen hard. „Pas nu beseffen zij ten volle dat Facebook iedere misstap bewaart. Jongeren in de hoogste klassen van high school schonen op dit moment hun Facebookpagina's, wetend dat het nooit genoeg zal zijn. Iedereen kan berichtjes en foto's oneindig doorposten. 'Delete' en 'erase' zijn metaforen geworden. Alles kan altijd weer opduiken.”

In een democratie hebben mensen ook privacy nodig om zich een afwijkende mening te durven vormen, schrijft u.

„Ja. En Mark Zuckerberg, de oprichter van Facebook, noemt privacy een 'niet langer relevante sociale norm'. Het is ook niet bepaald een handige periode om privacy te verdedigen, daarom maak ik me er zoveel zorgen over. Er viel hier de laatste tijd nogal wat openbaar te maken: misstanden in Abu Ghraib, martelingen, ontvoeringen.”

Opnieuw de invloed van 9/11.

„De schaduw van 9/11 valt voortdurend over mijn terrein.”

En nu hebben we de volgelingen van WikiLeaks, die denken dat het voor een democratie juist goed is om alles in de openbaarheid te brengen.

„Veel mensen hebben niet nagedacht over privacy en democratie.”

U waarschuwt: 'Als alle informatie is verzameld, dan kan iedereen een informant worden'.

Die zin, vertelt Sherry Turkle dan behoedzaam, heeft zij nota bene opgetekend in gesprek met Daniel Ellsberg. Omdat dat bij een persoonlijke ontmoeting was, noemt ze hem in haar boek niet. Ellsberg gaf in 1971 de geheime Pentagon Papers over de oorlog in Vietnam aan de pers. „WikiLeaks heeft mijn boek niet meer gehaald, daar hebben wij het toen ook niet over gehad. Ellsberg heeft WikiLeaks later weliswaar verdedigd, maar begreep tijdens ons gesprek heel goed dat wát je openbaar maakt, die openbaarmaking waard moet zijn. En mijn punt is dat je, omdat je het kan, nog niet iedere brievenbus hoeft te openen. Daarnaast zou ik het op prijs stellen, als mijn overheid haar geheimen zou bewaren op een plek die niet moeiteloos is te *hacken* door al mijn studenten.”

Dan wil Sherry Turkle afronden, want ze is moe. „Ik zat om half twee vannacht nog wat collega's te e-mailen. Er bleken nóg vier mensen van mijn afdeling op te zijn, dus toen hebben er maar een online vergadering van gemaakt. En niemand die zei: 'We zijn gek'.”

Sherry Turkle: *Alone Together. Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. Basic Books, 360 p.